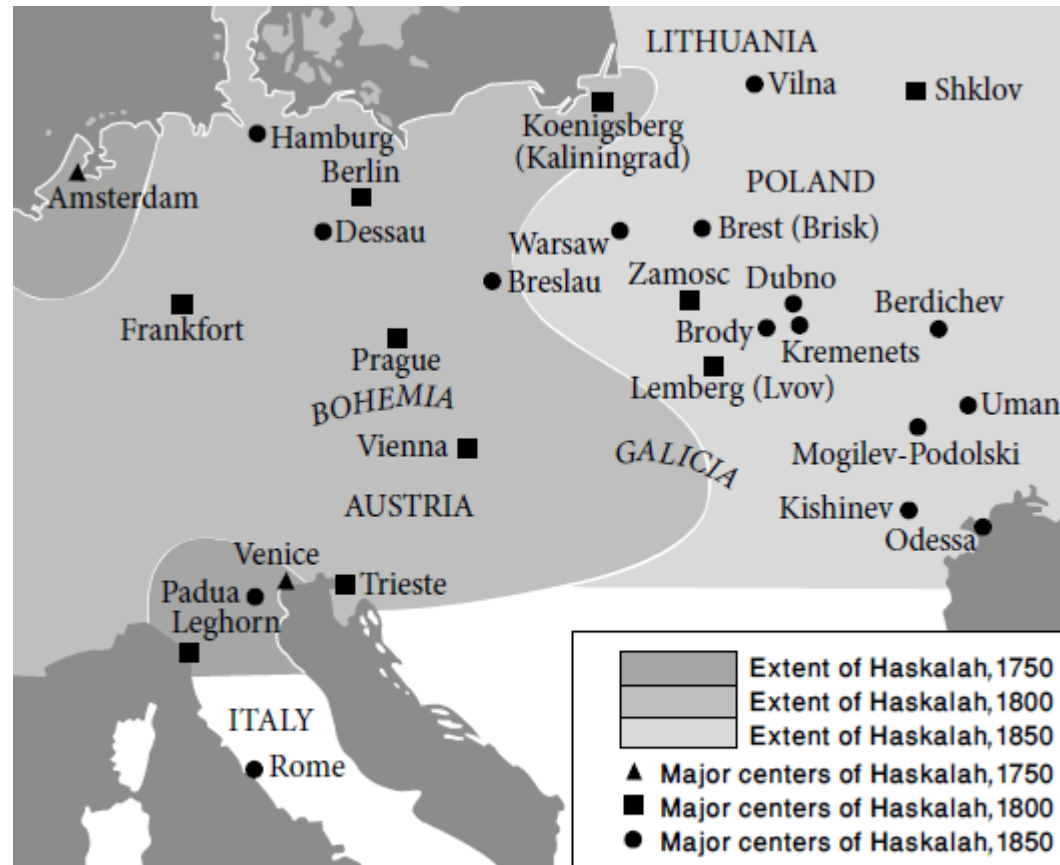

Haszkala korszak irodalma

- 18. század utolsó harmada – 19. század vége
- Felvilágosodás és nemzeti romantika kora
- Párhuzamos utak

The spread and main centers of the Haskalah in Europe. From H.H. Ben-Sasson (ed.), History of the Jewish People, Tel Aviv, 1969.

Motto

הִיָּה אָדָם בְּצֵאתָּ וְיִהוּדִי בְּאִתְּלָהּ.
אָח לְבָנֵי אֶרֶץ אֵל וְלַמְּלִכָּה עֶבֶד.

Be a man in the streets and a Jew at home
A brother to your countryman and a servant to your king.

From Y. L. Gordon, "Awake My People!" 1866
Translation by Michael Stanislawski

KINEK ÍROK?

Még jön muzsám lopódzva, titkon, halkan,
 Még forr szívem és éneket zeng ajkam,
 Felejtett dalt, felejtett régi nyelven. —
 Oh, minek zendül dal a pusztaságba?
 Oh, miért pusztul lelkem ifjusága?
 Kinek kell dalom? Kinek, kinek zengem?

Szülőim, kik az Isten útján járnak,
 Tudást kerülnek, miként vészes árnyat,
 Céljuk kenyér és szent parancsolat.
 «Az ének átok, minden dal eretnek,
 A költők szelet, hiúságot vetnek...»
 Oh, köztük engem szítok, gúny fogad.

Testvéreim, kik tudást izlelének,
 Előttük avult már az ősi ének.
 Ők megvetik elaggott anyjukat:
 «Az ódon nyelv rég halott már, halott.
 A sors új nyelvet, új hazát adott.
 Oh hagyjuk hát az agyonjárt utat!»

Nővéreim, Ción leányai!
 Tán ti hallgattok dalaimra? Ti?
 Érző szívet adott Isten belétek,
 Hő, érző szívet, nemes, tiszta lelket.
 De oh mint rabnőt, börtönben neveltek,
 És bölcsek mondják: tanulnotok vétek.

És gyermekink? a jövő nemzedék?
 Idegen nekik, mi lelkünkben ég,
 Értük foly vére szívem mély sebének,
 Előre törnek, törtetnek lihegve,
 Ki tudja: meddig, meddig, hova, merre?
 Tán oda, honnan vissza sohse térnek?

Kinek irok hát? kinck zúgolódom?
 A néhánynak, kiknek a dal nem ódon
 S nem gunyolódnak Ción éneken?
 Oh, gyér kalászkok, merre, merre vannak?
 Kopár földjéről aszott sivatagnak
 Szomorun, búsan intenek felém.

De bárhol vagytok s bár oly kevesen,
 Könnyes szemetek nyelvünkön pihen,
 S szóltok hozzám: «testvér, előre csak»
 És csóválhatják fejüket sokan,
 Én dalolok, dalolok boldogan
 S ti értitek, mit dalaim zsonganak.

Én lelkem, könnyem néktek áldozom,
 S veletek sirva enyhül bánatom.
 Jertek hát, hulljon hű testvéri csók!
 Ki tudja hajh, Ción tar mezején
 Tán az utolsó költő vagyok én?
 S ti vagytok az utolsó olvasók?

A nyelv kérdése

- Diglosszia (szocioglosszia)
- Klasszikus érték – szent nyelv
- Nemzeti nyelv – nemzettudat (sorsközösség)
- Modernizáció eszköze – fordítások, átültetések (nevelési cél)

Nyelvújítás néhány módszere

Jelentéstulajdonítás:

pl: „*hasmal*” Ez.1, 4 → *hasmalit*= villamos

BH modern jelentéssel:

pl. *daat ha-kahal* (közvélemény)

BH és RH változatok jelentéstartalomban eltérő szinonímaként:

pl. *miszpar / minjan*

Jelentésbeni szekularizáció:

pl. *muszaf* (újság melléklet), *hékhal* (csarnok)

Idegen szavak kiszorítására tett (sikertelen) kísérletek:

pl. *holi-ra, dillug-rav*

Emblematikus periodikák

Kohelet muszar

Ha-measzef

Bikkuré ha-ittim

Kohvé Jichak

Ha-maggid

Ha-mélic

Ha-sahar

Új műfajok, formák

---

periodika

európai versformák – epigramma, óda ...

dráma

tankönyv, gyermekirodalom

történetírás

emlékirat

novella

JEHÚDA JEITELES.

Született Prágában 1773-ban, meghalt Bécsben 1838-ban. A „Pikkurá Háltum” (Idők zsengei) című folyóirat főmunkatársa volt. Írt számos grammatikai művet, versei közül legjobban kiválóak epigrammái.

SALAMON BÖLCSESSÉGE.

Bölcs Salamon nagyon böles volt,
A gyermek anyját kikutatta,
Amde vajjon tudta volna
Kikutatni -- ki az apja?

EGY SZERÉNY SZERZŐNEK.

Míg élsz, mondod szép szerényen,
Rejtve legyen bölcsességed,
Bár lehetne — szívből mondom —
Metuzsálemi kort elérned.

JOSAFAT BIRÓ.

Josafat bíró sohsem nézi,
Szegény-e a fél, vagy gazdag,
Koldus, nagyúr, mindegy néki,
Egyet néz csak — mennyit adnak.

MEGPRÓBÁLTATÁS.

Bölcsek szerint, az Isten úgy akarta,
Tíz próbát álljon a nagy patriarka,
De egyet elfeledtek ám,
Hogy Isten szólt: «Oh Ábrahám,
Bármit mond néked feleséged, Sára,
Te hallgass csak szavára.»

EGY SÍRKÖRE.

Az égis nyuljon sírköve,
Messziről lássa az út vándora,
És véssétek rá: tanuság ez emlék,
Hogy szíve kő vala.

4 magyarországi pályakép

Maszkilok értelmiségi karrierlehetőségei, általuk művelt műfajok ...

- Slomo Löwisohn
- Mose Smuel Neumann
- Mose Kunitzer
- Simon Bacher / Bacher Simon

Drámák

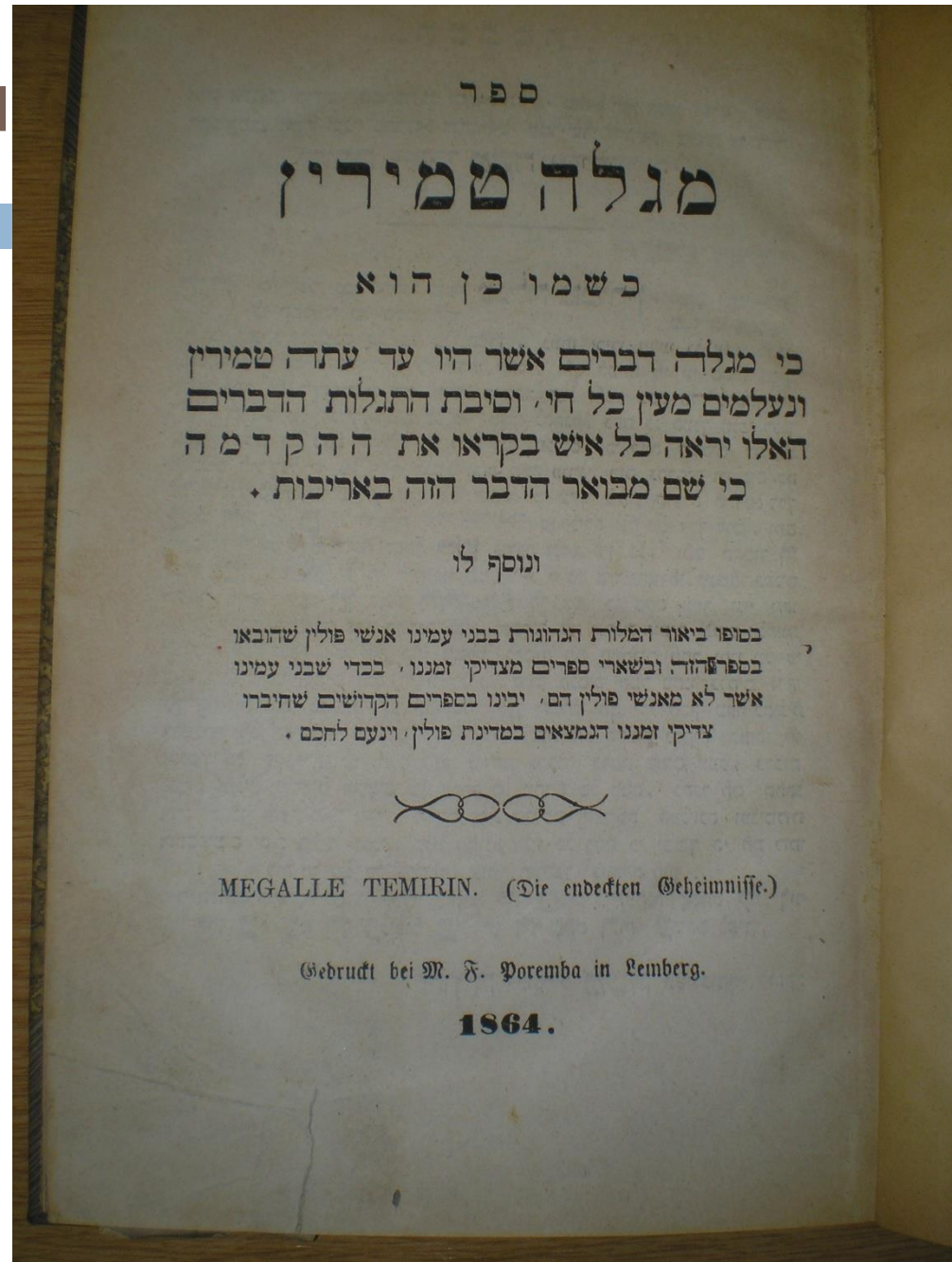
- Mose Kunitzer, *Bét Rabbi* (Wien: Hraschanzky, 1805)
- Mose Smuel Neumann, *Bat Jiftah* (Wien: Hraschanzky, 1805)
- Mordekhaj Popper, *Pirké Rabbi Akiba* (Wien: Hraschanzky, 1808)

בואו השדה הרנה מזרעיה קנו בינה מעוף השמים אלפו מות בחיים חלפו	כלם	Mind	Gyertek a mezőre ujjongva, magjaitól szerezzetek értelmet, az ég madaraitól tanuljatok, a halált életre cseréljétek!	Jes 35,10 Prov 4,5 Jób 35,11
עבדו בשמחה שאו אלמות משבלי מנחה לקטו צנומות תהיה אנוש רענן כברוש אתה גביר צא מעיר עמוד מערש לכרמל גרש בטוב בוחר עבודה שוחר	רבי כלם עונים	Rabbi Mind felelik	Dolgozzatok örömmel! Szedjétek kévét a gabonaáldozat kalászából, tallózzátok a soványakat! Viruló ember leszel, mint a ciprus, gazdag leszel. Gyere ki a városból, kelj fel fekhelyedről, a kert gabonája! Aki a jót választja, a munkát keresi!	Gen 41,23 Hos 14,9 Lev 2,14

Szatíra, paródia

- Haszidizmus elleni harc eszköze:

pl. Jozsef Perl,
Megalleh Temirin
(1819)

Orosz haszkala – átnövés a nemzeti irodalomba

- Avraham Mapu
- Mendele Mokher-Szofrim

Kivándorló generáció:

- Hajim Nahman Bialik
- Saul Csernikovszki

„Új” héber költők Magyarországon

Héber nyelv iránti érdeklődés a 20. század elején, és ennek szervezeti kereti

- Patai József
- Bolgár Mózes
- Holder József
- Kova / Feuerstein Albert – Avigdor Hameiri

Még újabb nemzedék ...

- Steinmetz Herman / Ben-Slomo (1915, Busztara – 2005, Brooklyn)
- Szenes Hanna (1921, Budapest – 1944, Budapest)
- Ezra Fleischer (1928, Temesvár – 2006, Jeruzsálem)
- Itamar Jaoz-Keszt (1934, Szarvas – 2021, Tel Aviv)